

SÁNCHEZ CUENCA, Ignacio,

La desfachatez intelectual.

*Escritores e intelectuales ante la política,**

Madrid, La Catarata, 2016, 224 pp.

Juan Pecourt

UNIVERSITAT DE VALÈNCIA

Juan.Pecourt@uv.es

En els últims anys, el qüestionament dels actors que van pilotar el procés de la transició democràtica s'ha estès a diferents àmbits. Va començar als carrers i les places amb el crit "No ens representen", amb les mobilitzacions del 15-M, on es reaccionava contra el funcionament del sistema polític i la submissió de la democràcia a poders invisibles i inescrutables. Posteriorment, aquest qüestionament s'ha traslladat també al món de la cultura, amb l'aparició de debats encesos entorn de la decadència de la cultura de la Transició, o el que alguns anomenen la "cultura CT". Sobre la qüestió cultural, s'han publicat, recentment, dos treballs molt representatius d'aquest estat d'opinió: d'una banda, *El cura y los mandarines*, de Gregorio Morán, i, d'altra banda, el llibre que ens ocupa, *La desfachatez intelectual*, d'Ignacio Sánchez Cuenca. Els dos treballs tenen tons molt diferents, però comparteixen un objectiu fonamental: criticar el que Aranguren denominaria l'"establiment cultural" de la democràcia, una elit cultural caracteritzada per un estil específic (discursiu, però també ideològic), que s'ha mantingut quasi inalterada des de principis dels anys vuitanta.

Mentre que Gregorio Morán realitza una crítica més aviat literària i assagística de l'establiment cultural, sense estalviar-se opinions personals i judicis de valor, Sánchez Cuenca planteja una anàlisi ancorada en els fonaments de la ciència política. En aquest sentit, el seu treball té la virtut d'identificar un

col·lectiu aparentment divers però molt homogeni en aspectes essencials. Entre les seues propietats, esmenta les següents: a) sol tractar-se d'escriptors i/o filòsofs que assoliren el seu prestigi durant la Transició o els primers anys de la democràcia i que intervenen en l'esfera pública posicionant-se com a intel·lectuals; b) tendeixen a rebutjar qualsevol aproximació especialitzada als temes abordats (no tenen en compte la literatura científica que hi ha sobre aquests temes) i en presenten una visió molt generalista, adobada amb un to molt moralitzant; c) es caracteritzen pel que Gambetta denomina "masclisme discursiu", és a dir, un estil específic d'aproximar-se al debat públic que consisteix a vèncer l'adversari (és a dir, qui no pensa igual) per esclafament; d) es tracta d'un col·lectiu que ha sofert una deriva ideològica molt semblant, des d'uns orígens situats en l'extrema esquerra (comunisme, anarquisme, llibertarisme) fins a un present clarament escorat cap a la dreta (conservadurisme, neoliberalisme); e) es troben sorprenentment allunyats dels debats internacionals i s'alineen amb obsessions molt específiques de la cultura intel·lectual espanyola (generació del 98, Ortega y Gasset, Laín Entralgo i altres): l'"ésser d'Espanya", el "problema d'Espanya", plantejat sempre en termes molt moralistes.

La tesi bàsica de Sánchez Cuenca sosté que l'establiment cultural, que va tindre el seu paper en els anys de la Transició i va poder aportar llavors un

* Traducció de Josep Rivera i Condomina.

estil rupturista i innovador, s'ha convertit en un actor disfuncional molt allunyat de les problemàtiques actuals de la societat. Sánchez Cuenca tracta de demostrar la seua tesi centrant-se en la posició d'aquests escriptors sobre dos temes centrals: la unitat d'Espanya i la crisi econòmica. Com afirma l'autor, els intel·lectuals de l'establiment cultural donen "el millor de si mateixos" quan s'aproximen al tema del nacionalisme (i del terrorisme), un àmbit pel qual senten una clara predilecció. Es mostren molt crítics amb el nacionalisme basc i català, que consideren, generalment, com el problema més urgent a què s'enfronta la societat espanyola. Enfront dels nacionalismes irredempts, defensen un patriotisme constitucional que amaga una visió molt centralista de l'Estat i poc comprensiva amb la pluralitat cultural espanyola. Al mateix temps, segons Sánchez Cuenca, mostren un sorprenent desinterés per alguns problemes urgents de la societat (i que es reflecteixen, per exemple, a les enquestes del CIS). En aquest sentit, tendeixen a ignorar, o a deixar en un lloc molt secundari, problemàtiques socials, com la desocupació, els desnonaments o l'augment imparable de les desigualtats socials. En el moment en què s'aproximen a aquests temes (ací Sánchez Cuenca realitza una magnífica dissecció de *Todo lo que era sólido*, d'Antonio Muñoz Molina), presenten visions molt poc fonamentades, desconnectades dels debats científics, que mostren la seua fixació per temes perennes com la unitat d'Espanya.

L'aportació de Sánchez Cuenca és valuosa i necessària, perquè posa de manifest les ombres d'aquests intel·lectuals públics, situats darrere de l'escut de protecció mediàtic i inassolibles per a la crítica. Tanmateix, el seu plantejament em planteja algunes

dificultats. En primer lloc, es podria aplicar a Sánchez Cuenca la mateixa crítica que ell realitza a l'establiment cultural: presenta una anàlisi d'aquests intel·lectuals sense considerar tota la literatura científica que hi ha en les ciències socials sobre la funció social de l'intel·lectual (Weber, Mannheim, Gramsci, Aron, Merton, Foucault, Bourdieu, Posner, entre d'altres). Així mateix, tampoc té en compte treballs en el seu moment influents sobre els intel·lectuals espanyols, que ja identifiquen algunes de les característiques assenyalades per Sánchez Cuenca (per exemple, *Los intelectuales bonitos*, d'Amando de Miguel, o els escrits d'Aranguren sobre l'establiment cultural). Aquesta absència sorprenent, en un treball que reclama la validesa científica enfront de l'assagisme irreflexiu, crec que lleva força a la seua posició. En segon lloc, el fet d'ignorar els debats sobre el paper dels intel·lectuals, generats en l'àmbit de les ciències socials, imposa una visió excessivament idealitzada o simplificada de la seua funció en l'esfera pública. L'autor reivindica un debat públic obert i transparent, conduït per individus preparats i benintencionats, que complisca la funció de clarificar al ciutadà les grans problemàtiques socials. Aquesta visió d'arrel habermasiana (una espècie d'"espai lingüístic ideal") ignora les complexes relacions dels intel·lectuals amb el poder i el paper essencial que tenen aspectes no estrictament cognitius (com, per exemple, l'estatus, el reconeixement o la identitat) en les opinions intel·lectuals mateixes. De què depèn el desenvolupament de debats públics oberts, lliures i informats? De la bona intenció dels participants? O és necessari indagar més profundament en les estructures socials que permeten la comunicació de determinats estils de pensament, mentre se'n neutralitzen altres?

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- De Miguel, A. (1980). *Los intelectuales bonitos*. Madrid: Planeta
- López Aranguren, J. L. (1977). *La cultura española y la cultura establecida*. Madrid: Taurus.
- Martínez, G. (2012). *CT o la cultura de la transición. Crítica a 35 años de cultura en España*. Madrid: Debolsillo.
- Morán, G. (2014). *El cura y los mandarines. Historia no oficial del bosque de los letrados*. Madrid: Akal.
- Muñoz Molina, A. (2013). *Todo lo que era sólido*. Barcelona: Seix Barral.
- Sánchez Cuenca, I. (2016). *La desfachatez intelectual. Escritores e intelectuales ante la política*. Madrid: La Catarata.